

اطلاع رسانی

نشریه فنی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

دوره ششم؛ شماره ۱ و ۲ سال ۱۳۶۱

طرحی^۱ جهت انتخاب مجلات علمی^۲

نوشته: اس. ام. دهاوان، اس. ک. فول، واس. پی. جین
ترجمه: حسین داودی فر^۳، فیروزه مولاپرست^۴

در این مقاله امتیازات و اشکالات روشهای فعلی انتخاب مجلات مورد بحث قرار می گیرد. نتیجه بحث روشنگر این واقعیت است که میزان استفاده از مجلات درجه اهمیت آنها را مشخص می نماید. طرحی جهت انتخاب مطلوب مجلات ارائه می گردد. روش کاهش میزان بهره وری مجلات در تعیین اولویت ها و تدوین راهنماهای انتخاب بکار گرفته می شود. در مورد انتخاب مجلات بیشترین اولویت را می بایستی به مجلاتی داد که بیشتر استناد می شوند، چکیده می گردند و مورد استفاده قرار می گیرند.

مقدمه

مساله انتخاب نشریه ادواری مدتها مشکلی بغرنج و فاقد راه حل صحیح بوده است. عواملی چون ترقی مداوم نرخ اشتراک مجلات، افزایش گاه و بیگاه تعداد نشریاتی که در هر سال منتشر می گردند، فقدان بودجه کافی، و مشکلات مالی آینده مرتباً اختلالاتی در جریان انتخاب منظم و با قاعده مجلات ایجاد نموده اند. این مقاله روشهای فعلی انتخاب مجلات را بررسی می کند. کمبودها و نکات ضعف هر یک را برمی شمارد، و روشی استاندارد جهت انتخاب نشریات پیشنهاد می نماید، این روش کمک خواهد نمود تا در جریان برپائی کتابخانهها اهمیت و تناسب نشریات بدقت تعیین گردد. فهرستی از عناوین نشریاتی که با استفاده از این روش آماده شده است می تواند بعنوان راهنمای معتبری جهت انتخاب نشریات ادواری بکار گرفته شود.

۱- روشهای انتخاب نشریات

برای انتخاب نشریات، غالباً روشهای زیر بکار می رود.
- روش تحلیل استنادی - منابع ردیف اول^۵

. S.m. Dhawan, s.k phull, and S.P. Jain, "Selection of Scientific Journals: A Model" Journal of Documentation, 36 (March 1980): 24-41

. این مطالعه بر مبنای مقاله مشابهی است که در هشتمین سمینار ملی انجمن هندی کتابخانه های اختصاصی و مراکز اطلاعاتی (IASLIC) در سال ۱۹۷۸ ارائه شد.

. عضو هیات علمی و سرپرست دانشکده کتابداری پزشکی و کتابخانه مرکز علوم پزشکی ایران

. عضو هیات علمی دانشکده کتابداری پزشکی مرکز علوم پزشکی ایران.

- روش تحلیل استنادی - منابع ردیف دوم^۱

- روش مطالعه الگوی استفاده از نشریات^۲

جهت ارزیابی امتیازات و اشکالات این روشها، هر یک را جداگانه مورد بررسی قرار می دهیم.

۱-۱- روش تحلیل استنادی - منابع ردیف اول

روش تحلیل استنادی، شیوه ای آماری است که بمنظور اندازه گیری اهمیت نسب نشریات طرح ریزی شده است. ابتدا، فهرستهای درجه بندی شده^۳ مجلات بر مبنای دفعات استناد شان در منابع ردیف اول تهیه می گردند هر چه تعداد استنادها به یک نشریه بیشتر باشد، اهمیت نسبی آن نشریه در رشته علمی مربوط و یا شاخه خاصی از دانش مورد مطالعه، بیشتر می گردد. مطالعات در زمینه تحلیل استنادی، برای اولین بار در سال ۱۹۲۷ گراس و وگراس^۴ انجام پذیرفت و سپس توسط براون^۵، گارفیلد^۶،^۷، مارتین^۸، و دیگران دنبال گردید. مطالعات تحلیل استنادی، بدلیل کاربردهای جالب آن در تحلیل انتشارات ادواری همچنان از توجه کافی برخوردار است. فهرستهای درجه بندی شده نشریات که از این طریق بدست می آید حتی در حال حاضر نیز در بسیاری از کتابخانه ها برای انتخاب مجلات بکار گرفته می شود.

بهرحال، تردید درباره اعتبار چنین راهنمایی جهت انتخاب، برای اولین بار توسط پولین اسکیلز^۹، مطرح شد. این نویسنده جهت اثبات نظرش، به فرضیه مارتین استناد می کند که مطابق آن، یک استناد در منابع ردیف اول صراحتاً بیانگر وجود ارتباطی بین دو مدرک است؛ یکی که استناد می کند و دیگری که مورد استناد قرار می گیرد، و در نتیجه، مقیاس غیرمستقیمی از میزان استفاده منابع توسط استفاده کنندگان را بدست می دهد. اسکیلز این فرضیه را در مقابل میزان واقعی استفاده نشریات با بکارگیری داده های یک بررسی در کتابخانه ملی امریکایی^{۱۰} به آزمایش می گذارد و نتیجه می گیرد که فهرستهای درجه بندی شده ای که از طریق تحلیل استنادها تهیه می شوند، راهنماهای معتبری برای انتخاب نشریات نیستند. زیرا ممکن است به یک یا چند

.Citation Analyses – Secondary- Literature

.Journal Use Pattern Studies

.Ranked Lists

· P.L.K. Gross, and E.M.Gross, "Collage Libraries and Chemical Education," *Science*, 61(1927): 385-9

- C. Il. Brown, "Scientific Serials: Characteristics and list of Most Cited Publications in Mathematics, Physics, Chemistry, Geology, Physiology, Botany, Zoology, and Entomology," *ACRL Monograph no. 16* (Chicago: Chicago Association of College and Research Libraries, 1956).

- E. Garfield, "Citation Analysis as a tool in Journal Analysis," *Science*, 178 (1972): 471-9.

- E. Gardield, "Significant Journals of Science," *Nature*, 264 (1976): 609-15.

- J. Martyn, "Progress in Documentation Citation Analysis," *Journal of Documentation*, 31 (1975): 290-7.

- Pauline A. Scales, "Citation Analysis as Indicators of the Use of Serials: A Comparison of Ranked Title Lists Produced by Citation Counting and from Use Data," *Journal* of Documentation, 32 (1976): 17-25.

National Lending Library - که در حال حاضر تحت عنوان British Library Lending Division (BLLD) فعالیت می نماید.

دلیل از دلایل زیر نشریه ای که مکرراً مورد استناد قرار گرفته بهمان نسبت مورد استفاده قرار نگرفته باشد و یا بالعکس.

- ۱- نشریه ای که تازه شروع به انتشار کرده باشد کمتر مورد استناد قرار می گیرد.
- ۲- دانشمندان بعضی نشریات را بهمان دلیلی مورد مطالعه قرار می دهند که مردم روزنامه می خوانند، بنابراین استفاده شان منجر به استناد نمی شود.
- ۳- برخی از نشریات پر استفاده و کم استناد عمده‌تاً ماهیت کاربردی دارند.
- ۴- در عادات و روش استناد کردن دانشمندان علوم خالص، در مقایسه با دانشمندان علوم تجربی اختلافاتی وجود دارد.
- ۵- برآورد شده است نشریاتی که بطور نسبی مقالات کمتر ولی با کیفیت خوبی منتشر می کنند در مقایسه با نشریاتی که دارای مقالات بیشتری هستند، کمتر امکان استناد شدن مکرر را می یابند. عبارت دیگر، هر چه تعداد مقالاتی که یک نشریه منتشر می کند زیادتر باشد، احتمال استناد شدن مکرر آن نیز بیشتر است.
- ۶- گاه استنادها در تعداد زیاد، صرفاً بمنظور افزایش حجم استناد برآورده می شوند، بدون اینکه نویسندگان واقعاً آن مقالات را مورد مشورت یا استفاده قرار داده باشند.
- ۷- نشریه ای که یک مقاله فوق العاده مهمی را منتشر کند، بطور شگفت آوری احتمال استناد شدن مکرر را نیز می یابد.
- ۸- شهرت، تیراژ در دسترس بودن نشریه، میزان موجودی کتابخانه و پوشش آن در منابع ردیف دوم، همه در تعداد دفعاتی که یک نشریه مورد استناد قرار می گیرد تاثیر می گذارد.

۱-۲- روش تحلیل استنادی - منابع ردیف دوم

فهرستهای درجه بندی شده نشریات را از طریق تعداد دفعات استناد شد نشان در منابع ردیف دوم نیز، می توان تهیه نمود. یک مقاله ممکن است بارها در منابع ردیف اول مورد استناد قرار گیرد، اما در یک نشریه چکیده مشخص فقط یکبار می تواند چکیده شود. هر چه تعداد مقالات یک نشریه بیشتر نمایه یا چکیده گردد. آن نشریه در فهرست درجه بندی شده بطور نسبی در مرتبه بالاتری قرار می گیرد. از آنجائیکه سازمانهای مشهور تهیه کننده چکیده سعی دارند فقط مقالات با کیفیت خوب را چکیده کنند، بنابراین در فهرستهایی که بر اساس تحلیل استنادهای منابع ردیف دوم تهیه نمی شوند. نشریاتی که در مرتبه‌های بالا درجه بندی شده اند عناوین معروف و معتبر هستند، اینها نشریاتی هستند که استفاده‌کنندگان نیز علاقه دائمی به آنها دارند و مایلند آثارشان را در آنها بچاپ برسانند. چنین نشریاتی بدون تردید بیشترین تعداد استفاده‌کنندگان را دارند، ممکن است ارتباط مستقیمی بین استفاده‌کنندگان و استنادهای موجود در منابع ردیف دوم وجود نداشته باشد، اما یک ارتباط پنهانی بین نشریه چکیده شده و استفاده‌کنندگان موجود است که بطور غیر مستقیم دلالت بر میزان استفاده از نشریه توسط استفاده‌کنندگان دارد. امتیازات چنین فهرستهایی نسبت به فهرستهایی که از طریق تحلیل استنادی منابع ردیف اول تهیه می گردد بقرار زیر است.

۱- نشریاتی که بتازگی منتشر شده اند در فهرستهای درجه بندی شده ای که از طریق تحلیل منابع ردیف دوم تهیه می شوند ظاهر می گردند. این قبیل نشریات، محلی در فهرستهای حاصل از تحلیل استنادی منابع ردیف اول ندارند.

۲- نشریات علمی عام پسند مانند نیوساینتیست^۱ و امثال آن در چنین فهرستهای درجه بندی شده ای ظاهر می گردند. اینها نشریات پرخواننده ای هستند که بندرت در منابع ردیف اول مورد استناد قرار می گیرند.

۳-۱- روش مطالعه الگوی استفاده از نشریات

بمنظور تعیین استفاده واقعی نشریات توسط استفاده کنندگان، مطالعاتی نیز جهت تهیه فهرست های درجه بندی شده بر مبنای تعداد دفعات استفاده صورت گرفته است. هر چند چنین فهرستهایی بدون تردید نیازهای واقعی استفاده کنندگان را منعکس می سازند و نشان می دهند که هر کتابخانه ای سعی خود را در تهیه چه مجلاتی مصروف می نماید، لیکن این فهرستها خالی از اشکال نیز نیستند.

۱- در تهیه فهرستها، نیازهای استفاده کنندگان در مجموع انعکاسی ندارد. زیرا استفاده کنندگان، علاوه بر منابعی که کتابخانه بر ایشان فراهم می آورد، از مجموعه های شخصی خود و دیگران نیز بهره می گیرند و اینگونه استفاده ها از طریق چنین بررسیهایی ضبط و منعکس نمی گردند.

۲- عواملی چون اندازه مجموعه کتابخانه و همچنین سرعت جریانی که نشریات را در دسترس استفاده کنندگان قرار می دهد: بشدت بر نتایج چنین بررسیهایی اثر می گذارند.

۳- نشریاتی که ماهیت گذرای دارند مانند نشریاتی که یادداشتهای علمی را منتشر می نمایند، تا زمانی که دایر هستند زیاد مورد استفاده قرار می گیرند، ولی میزان بازدهی آنها همراه با گذشت زمان، بسرعت کاهش می یابد، بنابراین، میزان استفاده نسبی مجله های قبلی چنین نشریاتی بسیار کم است.

۲- ویژگیهای ارزیابی نشریات

بر اساس ارزیابی مقایسه ای سه روش انتخاب نشریاتی که ذکر گردید، عامل مشترکی که میزان اهمیت نشریات را تعیین می نماید، می توان مشاهده نمود که عمده، استفاده مشخص از آنها توسط استفاده کنندگان است. در حالیکه در روشهای تحلیل استنادی منابع ردیف اول و دوم استفاده غیر مستقیم نشریات عامل برجسته تعیین اهمیت آنها است که روش مطالعه استفاده کنندگان - معیار استفاده مستقیم نشریات - میزان اهمیت آنها را مشخص می سازد. بنابر این معلوم می شود که عامل استفاده از نشریات است که درجه اهمیت آنها را تعیین می کند.

۳- طرحی برای انتخاب نشریات

همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد، هیچیک از روشهای فوق الذکر فی نفسه برای انتخاب مطلوب نشریات کافی نیستند. زیرا هر کدام امتیازات و اشکالات خاص خود را دارند. بمنظور تحلیل شرایط موجود بر مبنای

روش‌های یاد شده و همچنین جهت تهیه راهنماهایی برای انتخاب مطلوب نشریات، بجاست که طرح زیر را مورد توجه قرار دهیم.

فرض کنید **R. Q. P** سه مجموعه اند و هر یک نشانگر تعدادی نشریه در یک زمینه خاص مطالعاتی هستند که از میان فهرستهایی بترتیب روشهای زیر انتخاب شده اند.

الف. تحلیل استنادی - منابع ردیف اول

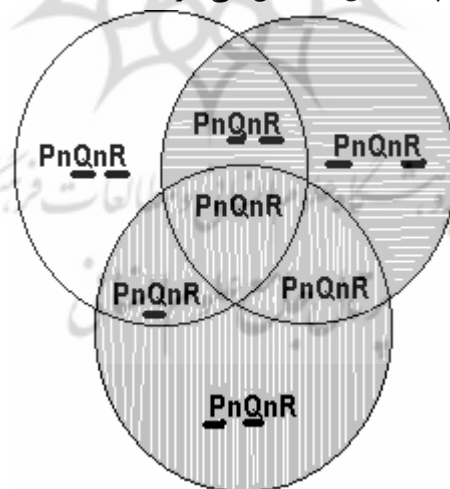
ب. تحلیل استنادی - منابع ردیف دوم

ج. مطالعات الگوی استفاده از نشریات

۳-۱ فرضیات

سه مجموعه **R.Q.P** مجلاتی را نشان می دهند که بطور نسبی و منظمماً مورد استناد قرار گرفته اند، زیاد چکیده شده اند و زیاد استفاده شده اند. نشریاتی که کمتر استفاده شده اند، کمتر چکیده شده اند و کمتر مورد استناد قرار گرفته اند در محدوده این مجموعه گنجانیده نشده اند. بنابر این، منظور از عباراتی مثل استفاده نشده، چکیده نشده و یا استناد نشده در متن ذیل آنست که نشریات یا باندازه کافی مورد استفاده واقع نشده اند، چکیده نشده اند و مورد استناد قرار نگرفته اند یا اصلاً مورد استفاده واقع نشده اند چکیده نشده اند و یا مورد استناد قرار نگرفته اند. عبارات دیگر، هر چند فهرستهای درجه بندی شده برای تهیه داده‌ها بکار می روند، ولی مقطعی در فهرست در نظر گرفته می شود و فقط مدارکی که در بالای مقطع در هر فهرست قرار دارند بعنوان مجموعه اولیه تلقی می گردند.

حال فرض کنید این مجموعه ها یکدیگر را قطع کنند و نقاط اشتراک لازم را، مطابق نمودار شماره ۱، ایجاد نمایند. هر حوزه اشتراک از طریق چند عامل مشخص می گردد.

نمودار شماره ۱

۳-۲- نقاط اشتراک و ویژگیهای آنها

حوزه اشتراک کلیه مجموعه ها **PnQnR** نشریاتی را نشان می دهد که مورد استناد قرار گرفته اند، چکیده شده اند و همچنین مورد استفاده نیز قرار گرفته اند امتیازات مشترک در هر سه روش توأمأ در این نقطه اشتراک نمایان می شود بنابراین **PnQnR** نشریاتی را نشان می دهد که در مرتبه بالای درجه بندی قرار

دارند، زیاد مورد استناد واقع گشته اند و چکیده شده اند و بهمان نسبت نیز از استفاده زیادتری برخوردار بوده اند، لذا چنین نشریاتی باید بعنوان مجلات هسته^۱، تلقی گردند که تهیه آنها اجتناب ناپذیر است. **PnQnR** نشریاتی را نشان می دهد که چکیده و استفاده شده اند، لیکن مورد استناد قرار نگرفته اند، مانند مجلات جدیدالانتشار، نشریات علمی عام پسند، مجلات اخبار علمی، و مجلاتی که دانشمندان علوم تجربی مکرراً به آنها مراجعه می نمایند **PnQnR** امتیازات تحلیل استنادی منابع ردیف دوم را روشن می سازد. با این معنا که در برگزیده مجلاتی است که در فهرستهای تحلیل استنادی منابع ردیف اول مرتبه ای ندارند. بنابر این، این دو روش متقابلاً بیکدیگر وابسته اند. با در نظر گرفتن اولویت مناسب جهت این نقطه اشتراک می توان از اشکالات تحلیل استنادی که تنها مبتنی بر منابع ردیف اول باشد احتراز نمود.

PnQnR نشریاتی را نشان می دهد که مورد استناد قرار گرفته اند، چکیده شده اند، اما استفاده نشده اند. مجلات خارجی زبان و مجلاتی که مربوط به رشته تحصیلی استفاده کننده نیستند در محدوده این حوزه قرار می گیرند. مجلاتی که بدلیل عادت استفاده کنندگان از زیاد استناد کردن در فهرست ظاهر می شوند نیز در این محدوده قرار دارند. چنین مجلاتی از دیدگاه استفاده کننده مهم تلقی نمی گردند.

PnQnR مجلاتی را نشان می دهد که استناد شده اند، مورد استفاده قرار گرفته اند، لیکن چکیده نشده اند. انتشاراتی چون گزارشهای فنی موسسات که مرتباً انتشار می یابند و همچنین نشریات داخلی سازمانها که تیراژ محدود و خاصی دارند در این دسته قرار می گیرند. چنین مجلاتی مکرراً مورد استناد و استفاده قرار می گیرند اما بندرت چکیده می گردند. بهر حال تعداد این قبیل انتشارات بطور نسبی بسیار کم است. از آنجائیکه این نوع انتشارات معمولاً بطور رایگان توزیع می گردند: تهیه آنها احتمالاً تاثیری در بودجه کتابخانه ندارد.

PnQnR مجلاتی را نشان می دهد که نسبتاً زیاد استفاده شده اند. گمان اینکه این مجلات نه مورد استناد واقع می شوند و نه چکیده می گردند صحیح نیست. در واقع اینها مجلاتی هستند که در فهرستهای تهیه شده از طریق تحلیل های استنادی منابع ردیف اولی و ردیف دوم در مرتبه های پائین تری درجه بندی شده اند.

PnQnR مجلاتی را نشان می دهد که نسبتاً زیاد مورد استناد قرار گرفته اند استنتاج اینکه اینگونه مجلات نه چکیده می گردند و نه مورد استفاده قرار می گیرند نادرست است. در واقع اینها نیز مجلاتی هستند که در فهرست تهیه شده از طریق تحلیل استنادی منابع ردیف اول و همچنین دفعات استفاده واقعی آنها، در مرتبه های پائین تری درجه بندی شده اند.

PnQnR را نیز می توان بصورت فوق تفسیر نمود، زیرا مجلات درجه بندی شده در مرتبه های پائین تر در فهرست حاصل از تحلیل استنادی، منابع ردیف دوم را نشان می دهد.

می توان مشاهده کرد که نمودار ون^۲ شرایط موجود در هر سه روش را بخوبی توصیف می کند، امتیازات و اشکالات آنها را ظاهر می نماید، وابستگی بین آنها را آشکار می سازد و تصویر روشنی از روابط پیچیده بین آنها را بدست می دهد. حوزه های اشتراک **PnQnR**، **PnQnR**، **PnQnR** و **PnQnR** مجلاتی را نشان می دهند که در واقع توسط استفاده کنندگان استفاده شده اند، و **PnQnR** مجلاتی را نشان می دهد که استفاده غیر مستقیم آنها از طریق منابع استناد شده و چکیده شده منعکس می گردد. مجلاتی که در این پنج دسته

قرار دارند اساساً آنهايي هستند که با درجات مختلفی مورد علاقه استفاده کنندگان قرار می گیرند، در حالیکه علاقه استفاده کننده از مجلاتی که توسط حوزه $PnQnR$ و $\underline{PnQnR}$ نشان داده شده اند بطور آشکار در حداقل است.

همانگونه که قبلاً مطرح شده است عامل استفاده از مجله میزان اهمیت آن را مشخص می نماید. با توجه به این امر توصیه می گردد که اولین انتخاب مجلات فقط به پنج دسته اول محدود شود و مجلات باقیمانده که توسط حوزه های $PnQnR$ و $\underline{PnQnR}$ نشان داده شده اند از محدوده بررسی حذف گردند.

۳-۳ روش کاهش میزان بهره وری

برای تسهیل امر انتخاب مجلات، نیازمند به برقراری اولویتهایی ما بین پنج دسته یاد شده هستیم. این منظور می تواند به بهترین نحو و بکمک روش کاهش میزان بهره وری حاصل گردد که بر طبق آن دسته بندی مجلات، بر مبنای میزان استفاده شان صورت می پذیرد و اولویتهای ما بین آنها بترتیب کاهش میزان سودمندی شان تعیین می گردند.

بالاترین اولویت ها را باید برای مجلاتی قایل شد که زیاد مورد استفاده قرار می گیرند، زیاد مورد استناد واقع می گردند و زیاد چکیده می شوند. در نتیجه، مجلاتی که توسط حوزه اشتراک $PnQnR$ نشان داده می شوند باید در مرتبه اول قرار گیرند و لذا می بایستی بالاترین اولویت به آن اختصاص یابد. نقش مستقیم استفاده کننده در $PnQnR$ بسیار کم است، از این رو می توان پایین ترین اولویت را به آن اختصاص داد.

حوزه های اشتراک باقیمانده $\underline{PnQnR}$ ، $\underline{PnQnR}$ ، $\underline{PnQnR}$ در حالیکه خود بر مبنای اولویتهایشان درجه بندی شده اند، میبایستی بین دو حوزه اشتراک بالایی و پائینی فوق الذکر قرار داده شوند. مجلاتی که مورد استناد و استفاده قرار گرفته اند اما چکیده نشده اند، و آنهائیکه چکیده و استفاده شده اند ولی مورد استناد قرار نگرفته اند باید از مجلاتی که نه مورد استناد قرار گرفته اند و نه چکیده شده اند و فقط استفاده شده اند سودمندتر باشند، بنابر این، $\underline{PnQnR}$ و $\underline{PnQnR}$ بایستی $\underline{PnQnR}$ ترجیح داده شوند.

حوزه اشتراک $\underline{PnQnR}$ بطور نسبی بیش از حوزه اشتراک $PnQnR$ مبین علاقه استفاده کنندگان است زیرا اولی مجلاتی را نشان می دهد که مکرراً استفاده شده اند در صورتیکه دومی چنین امری را نشان نمی دهد. این مساله بدلیل برخی اشکالاتی است ماهیتاً در تحلیل استنادی منابع ردیف اول وجود دارد. بنابر این $\underline{PnQnR}$ میبایستی به $\underline{PnQnR}$ ترجیح داده شود. در نتیجه، ترتیب اولویت مابین این سه حوزه اشتراک بصورت $\underline{PnQnR}$ ، $\underline{PnQnR}$ و $\underline{PnQnR}$ مشخص می گردد.

بطور خلاصه اینی پنج حوزه اشتراک را می توان بترتیب درجه اهمیت هر یک بصورت زیر نشان داد:

-----> $\underline{PnQnR}$ و $\underline{PnQnR}$ و $\underline{PnQnR}$ و $\underline{PnQnR}$ و $\underline{PnQnR}$

۴-۳ نتایج

بنابر این، کتابخانه هاییکه در صدد تهیه مجلات هستند می توانند اولویتهایشان را بترتیب فوق تعیین نمایند و نسبت به تهیه آنها بترتیب زیر اقدام کنند.

۱. مجلاتی که مورد استناد واقع گردیده اند، چکیده شده اند و مورد استفاده نیز قرار گرفته اند.
۲. مجلاتی که چکیده شده اند، مورد استفاده واقع گردیده اند لیکن مورد استناد قرار نگرفته اند.

۳. مجلاتی که مورد استناد واقع شده اند، مورد استفاده قرار گرفته اند لیکن چکیده نشده اند.

۴. مجلاتی که مورد استفاده قرار گرفته اند، اما نه چکیده شده اند و نه مورد استناد قرار گرفته اند.

۵. مجلاتی که چکیده شده اند، مورد استناد واقع گردیده اند اما مورد استفاده قرار نگرفته اند.

با بکار بردن یافته های این روش، بعنوان نمونه انتخابی از میان مجلات رشته فیزیک بعمل آمد که در ضمیمه آورده شده است. از ۴۰۰ مجله ای که از میان آنها انتخاب صورت پذیرفت، ۲۳۷ عنوان مجلات استناد شده، ۳۱۸ عنوان مجلات چکیده شده، و ۲۹۸ عنوان مجلات مورد استفاده قرار گرفته اند. هر دسته تا حدودی عنوانهای دسته دیگر را تکرار کرده است. داده های مربوط به مجلات استناد شده از نشریه گزارشهای استناد مجلات^۱ سال ۱۹۷۵ استخراج شده. داده های مربوط به مجلات چکیده شده از فهرست درجه بندی شده کینان و برک ود^۲ بدست آمده. داده های مربوط به مجلاتی که در فهرست فوق گنجانیده نشده اند لیکن در حال حاضر چکیده می شوند از بخش فهرست نام نویسندگان نشریه چکیده فیزیک^۳، سال ۱۹۷۷ گرفته شده است. یک بررسی نمونه ای نیز از میان استفاده کنندگان چند موسسه علمی مهم هندوستان، شامل آزمایشگاه ملی فیزیک در دهلی نو^۴، موسسه تکنولوژی هندوستان در دهلی^۵، بخش فیزیک دانشگاه دهلی^۶، آزمایشگاه علوم وزارت دفاع در دهلی، آزمایشگاه فیزیک اجسام جامد در دهلی^۸. بمنظور ارزیابی نیازهای آنها با توجه به زمینه فعالیتها و رشته مورد علاقه شان بعمل آمد.^۹ از میان ۴۰۰ مجله، ۶۴ عنوان در محدوده حوزه های PnQnR و PnQnR قرار دارند و در نتیجه همانطور که قبلاً توصیه شده بود، از محدوده مورد نظر حذف شدند. تحلیل ۳۳۶ مجله باقیمانده نشان داد که ۱۶۴ عنوان استناد شده، چکیده شده و نیز مورد استفاده قرار گرفته بودند، ۷۸ عنوان چکیده شده و مورد استفاده قرار گرفته، اما استناد نشده بودند ۲۱ عنوان استناد و استفاده شده اما چکیده نشده بودند، ۳۵ عنوان استفاده شده ولی نه استناد و نه چکیده شده بودند، و فقط ۳۱ عنوان استناد و چکیده شده لیکن مورد استفاده قرار نگرفته بودند. مشاهده شد که ۷ عنوان نه استناد، نه چکیده و نه استفاده شده بودند.

- I. E. Garfield, **Comp. Journal Citation Reports; a Bilbo-graphic Analysis of references processed for the year 1974, Science Citation Index.** (Philadelphia: ISI, 1975).

- B. Keenan and F. G. Brickwedde, **Journal Literature Covered by physics Abstracts, in 1965** (New York: A. L. P., 1968).

- **Physics Abstracts, Author Index, 1977** (London: INSPEC, 1977).

- National physical Laboratory, New Delhi.

- Indian Institute of Technology, Delhi.

- University of Delhi, physics Department.

- Defense Science Laboratory, Delhi.

- Solid State physics Laboratory, Delhi.

. توضیح . جهت تهیه داده های مربوط به مجلات مورد استفاده و انجام بررسیهای لازم در زمینه ارزیابی مستقیم نیازهای استفاده کنندگان با توجه به زمینه فعالیتها و رشته مورد علاقه شان، و همچنین تهیه فهرست درجه بندی شده حاصل از این بررسیها، کتابخانه ها می توانند یک یا چند روش از روشهای زیر را بکار گیرند.

الف. شمارش عنوان های مجلاتی که جهت استفاده بر روی میز کارخانه منتقل شده اند و درجه بندی آماری آنها، با استفاده از آمارهای روزانه مجلات استفاده شده در کتابخانه.

ب. بررسی آماری درخواستهای فتوکپی مقالات بمنظور تهیه فهرست درجه بندی شده از عنوانهای مورد درخواست.

ج. ارسال فهرست عنوانهای مجلات مربوط به رشته مورد نظر کتابخانه برای جامعه استفاده کننده، جهت تعیین عنوانهای مورد علاقه و درجه بندی میزان استفاده و اهمیت کاربردی آنها در رشته تخصصی شان.

د. تماس با جامعه استفاده کننده و تقاضای معرفی عنوانهای مجلات مورد نیازشان در زمینه تخصصی مربوط با ذکر درجه اهمیت آنها.
(مترجمان)

بنابر این ، کتابخانه هائیکه در صدد تهیه مجلات فیزیک هستند، میبایستی ابتدا آن ۱۶۴ مجله را مشترک شوند، عنوانهای باقیمانده را نیز می توان، در صورت امکان بودجه بترتیب اولویتهای فوق الذکر مشترک شد.

۴- ویژگیهای برجسته

برای اولین بار طرحی تهیه شده است که در آن روشهای معمول انتخاب مجلات در گذشته (تحلیل استنادی - منابع ردیف اول، تحلیل استنادی - منابع ردیف دوم، و مطالعه الگوی استفاده از نشریات)، تماماً بمنظور تهیه فهرستهای انتخاب مجلات بکار گرفته شده است این فهرستها فاقد اشکالات موجود در فهرستهای دیگری است که با استفاده جداگانه، از هر یک از روشها تهیه شده اند. روش پیشنهادی برای ترتیب درجه بندی که در فهرستهای درجه بندی شده اولیه جهت هر مجله منظور می شود هیچگونه اهمیتی قایل نیست، در عوض این مطالعه بسادگی بر پایه این مفهوم قرار دارد که آیا مجله ای استناد شده است یا نه، چکیده شده است یا نه و یا مورد استفاده قرار گرفته است یا نه.

بنابر این، در این روش اشکالات فهرستهای درجه بندی شده جبران می گردد. نتایج چنین بررسی تابع نیازهای استفاده کننده و فهرستهای مورد استفاده در مطالعه می باشد. تغییر اندکی در نیازهای استفاده کننده یا فهرستهای اولیه می توان در نتایج حاصله تاثیر گذارد.

۵- پیشنهادات

بیش از هر چیز اجرای چنین بررسی ای مستلزم در اختیار داشتن فهرستهای از پیش تهیه شده است. کتابخانه ها می بایستی کوششهای خود را منحصرأ در انجام بررسیهای استفاده کنندگان متمرکز سازند. تهیه سایر فهرستهای درجه بندی شده توسط کتابخانه امری وقت گیر و بی مورد است. سازمانهای نمایه سازی و چکیده نویسی مهم چون سی.ا.اس^۱، اینزیک^۲، آی.اس.آی^۳، و ئی.آی^۴ باید وظیفه تهیه و روزآمد کردن چنین فهرستهایی را بعهده گیرند. آی.اس.آی. و آی.آی. پی^۵ قبلاً چنین فهرستهایی را تهیه کرده اند و آی.اس.آی. فهرستهای خود را روز آمد نیز کرده، لیکن نیاز فوری جهت انجام کار بیشتر در این زمینه وجود دارد.

فهرست ماخذ

BROWN, C. H. Scientific Serials: Characteristics and list of most cited publications in Mathematics, physics, chemistry, Geology, physiology, Botany, Zoology and Entomology. ACRL Monograph no. Chicago Association of College and Research Libraries, 1956.

DONOHUE, J.C. "A bibliometric analysis of certain in formation science literature." Journal of the ASIS, 23, 1972, 313-17.

GARFIELD, E, "Citation analysis as a tool in journal analysis". Science, 178, 1972, 471-9.

Garfield, E. "Significant journals of science". Nature, 264, 1976, 609-15.

-C. A. S, Chemical Abstracts Services.

- I N S P F C. International information Services for the Physics and Engineering Communities

- I S I, Institute for Scientific Information.

- I P, Engineering Index.

- A I P. American Institute of physics.

GARFIELD, E. Comp. Journal Citation Reports: A bibliographic analysis of references processed for the year 1974. Science Citation Index. Philadelphia, I.S.I., 1975 the ranked List of citation data for S.C.I. is updated annual.

GROSS, P.L.K. and GROSS, E.M. "College Libraries and Chemical education." Science, 61, 1927, 385-9.

KEENAN, S. and BRICKWEDDE, F. G. Journal literature COVERED by Physics Abstracts in 1965: New York, A. I. P., 1968

LINE, M.B. "Practical interpretation of citation and library use studies." College and Research Libraries, 36, 1975, 393-6.

MAGYAR, G. "Bibliometric analysis of a new research subfield." Journal of Documentation, 30, 1974, 32-40

MARTYN, J. "progress in documentation citation analysis." Journal of Documentation, 31, 1975, 290-7.

Physics Abstracts, Author Index. 1977, London, INSPEC. SCALES, P.A. "Citation analysis as indicators of the use of serials: A comparison of ranked title lists produced by citation counting and from use data." Journal of Documentation, 32, 1976, 17-25.

VIRGO, J. A. "A statistical procedure for evaluating the importance of scientific papers." Library Quarterly, 47, 1977, 415 - 30

"ضمیمه"

شمائی از مطالعه مقایسه ای فهرست نمونه مجلات فیزیک
این انتخاب ابتدا و انتهای فهرست الفبائی ۴۰۰ نشریه را ارائه میکند

	از طریق تحلیل استنادی	از طریق خدمات نمایه و چکیده	از طریق عامل استفاده کننده	PnQnR	PnQnR	PnQnR	PnQnR	PnQnR	PnQnR	PnQnR
	P	Q	R							
مجموع تعداد مجلات فیزیک	۲۳۷	۳۱۸	۲۹۸	۱۶۴	۷۸	۲۱	۳۱	۳۵	۴۳	۲۱
1. Acta Crystallographica Section A	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
2. Acta Crytallographica Section B	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-
3. Acta Electron	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-
4. Acta Mochanica	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-
5. Acta Motllurgica	-	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-
6. Acta Physica Academicae	-	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-
	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-

Scientiarum Hungaricae	-	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-
7. Acta Physica Austriaca	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-
8. Acta Physica Polonica A	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
9. Acta Physica Polonica B	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
10. Acta Phys. Sin.										
11. Acta Polytechnica Scandinavica: Applied Physics Series										
12. Acta Polytech. Scand. EI										
13. Acustica										
14. Advancos in Physics										
15. AEDS J.										
16. ALAA Journal										
17. Aknst. Zh.										
18. American Journal of Physics										
19. American Journal of Science										
394. Zeitschrift fur Physik A-Atoms and Nuclei	-	-	✓	-	-	-	-	✓	-	-
395. Zeitschrift fur Physik B-Condensed Matter and Quanta	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	-	-
396. Zeitschrift fur Physikalische Chemie-Frankfurt	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	-
397. Zeitschrift	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-	-

پروہ شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
رتال جامع علوم انسانی

fur Physikalische
Chemie-
Leipzig
398. Zhurnal
Eksperimenta Inoi
I

Tcoroticheskoi
Fiziki
399. Zhurnal
Fizicheskoi
Khimi
400. Zhurnal
Tekhnicheskoi
Fiziki

[ابتدای صفحه](#)

